

El Centre compleix 40 anys i rep la distinció “Valencià de l’any 2022” i la Creu de Santa Llúcia

Un context de macroprojectes d’eòliques i fotovoltaiques i del tancament de la Marie Claire

La Fundació Gaetà Huguet ha volgut reconèixer les quatre dècades de vida de la nostra entitat amb el premi Valencià de l’Any. Per als qui no la coneguen, la Fundació Huguet, instituïda a Castelló de la Plana el 1959 sota la voluntat testamentària de l’empresari i polític que li dona nom, té com a objectiu promocionar qualsevol manifestació cultural, artística o científica del país i, en especial, contribuir a difondre la llengua catalana al sud del Sénia.

Entre la llarga nòmina de personalitats i entitats guardonades en mig segle llarg d’història destaquen Joan Fuster, Manuel Sanchis Guarner, Vicent Andrés Estellés, Enric Valor, Joan Francesc Mira, Isabel Clara-Simó, Al Tall, Escola Valenciana o el mateix Aplec dels Ports. Formar part d’aquest grup selecte representa un immens honor que voldríem compartir amb tots els qui han contribuït desinteressament a fer-ho possible. A més, d’aquest guardó el Centre d’Estudis dels Ports encetava aquest any d’efemèride rebent la Creu de Santa Llúcia, la màxima distinció que atorga l’Ajuntament de Morella.

Sense cap mena de dubte, les nombroses activitats que el Centre ha dut a terme al llarg d’aquests quatre dècades han estat decisives a l’hora de fer-nos aquestes distincions. Tornant a l’actualitat, des que vam publicar el número 7 d’aquesta revista les activitats han estat les que es relacionen en la taula del final d’aquest editorial.

En aquest sentit, per celebrar aquest aniversari, vint-i-tres autores i autors ja han redactat un nou llibre sobre la comarca dels Ports que, com el publicat també pel Centre l’any 1995 (Publicacions de l’Abadia de Montserrat, col. Cavall Bernat, 27), tracta els principals aspectes de la nostra realitat comarcal. Un context complex que comentem a continuació.

Els macroprojectes de les eòliques i fotovoltaïques

Seguint el fil dels editorials precedents, dèiem que eixíem a *pelotazo* per any: el 2020 era l'intent d'expropiar-nos la sobirania de bona part de les nostres terres amb el *Yellowstone Europeu*, el 2021 la línia de molt alta tensió (MAT) sobre la qual el Centre d'Estudis dels Ports va fer públic un manifest en contra que podeu llegir en la revista de l'any 2021 titulat "Bunyols de vent". En l'editorial advertíem que els ajuntaments de la comarca ja tenien sobre la taula "[...] el tercer *pelotazo*: l'energia solar fotovoltaïca..." I ara, el 2023, ja ha arribat! Tal com ens temíem els volen posar als bancals més plans i més fèrtils de la comarca, concretament 1.500 hectàrees al terme de Morella, l'ajuntament del qual va donar el certificat de compatibilitat urbanística de la infraestructura el 22 d'octubre de 2020, sense cap procés de participació ciutadana, tal com va publicar la revista La Directa el 25 de maig de 2023, tot i que sempre van dir que no en sabien res...

Així, a gairebé 20 anys de la instal·lació de les centrals eòliques de la comarca, assistim a una segona onada que, a mode d'ampliació, preveu instal·lar 104,4 MW d'energia eòlica (13,8 MW a Portell; 27 MW entre Ares, Castellfort i Vilafranca; 27,6 MW entre la Mata, Olocau del Rei i la Todolella; i 36 MW entre Olocau del Rei i la Todolella). Si tenir instal·lat aproximadament un terç de la potència eòlica del País Valencià no era prou, el context d'emergència climàtica ha posat en safata que els Ports, com altres comarques rurals d'arreu de l'Estat espanyol, haja passat a ser considerat, de facto, zona de sacrifici. Perquè no és només l'ampliació de la capacitat eòlica la que està damunt la taula, sinó que s'hi afegeixen projectes de prop de 100 MW en forma de plantes fotovoltaïques al voltant de la Llequa, el Campello o la vega dels Llivis a l'alçada del mas que li dona nom, totes al terme de Morella. Projectes, tots, que van acompanyats de les corresponents línies d'evacuació, algunes d'ells de nova construcció

Per si no fora poc, la comarca ha vist aquest darrer any com la prolongació de la línia de molt alta tensió (MAT) de 400 KV (que ha de connectar la subestació de Fraiximeno, a Morella, amb la que hi ha a Almassora) començava les seues actuacions amb la preparació dels fonaments per a sostenir les torres. Paral·lelament, el ministeri ha donat el vistiplau a la declaració d'impacte ambiental (DIA) de la MAT que ha d'evacuar l'eventual potència generada al clúster eòlic que l'empresa Forestalia té previst construir a la comarca veïna del Maestrazgo, a l'Aragó, i hem vist publicada l'autorització administrativa prèvia del macroprojecte. Cal dir que l'aprovació de la DIA està judicialitzada atès que Teruel Existe va presentar una denúncia davant els jutjats de Terol que va ser admesa a tràmit.

Tot plegat fa que la comarca dels Ports estiga sotmesa a la pressió d'unes empreses que estan monopolitzant la gestió d'aquesta emergència climàtica i tot amb el patrocini d'ingents quantitats de diners públics via programes de finançament europeus i la connivència dels diferents governs central, autonòmic i, puntualment, també els municipals. Són temps de resistència pel que fa a la conservació del nostre patrimoni paisatgístic i de denúncia del xantatge a què se sotmet el nostre territori en forma de colonialisme energètic.

El tancament de la Marie Claire

La voracitat de les empreses energètiques envers el nostre territori contrasta fortament amb la pràctica desintegració del que al llarg dels darrers cinquanta anys ha estat el principal puntal econòmic de la nostra comarca: la companyia Marie Claire. Tot i que al tancament d'aquesta edició es preveia el manteniment -en ERTE- de 72 de treballadors, hi ha moltes raons per a la preocupació. L'existència de llocs de feina és condició indispensable per a l'assentament de població; de la mateixa manera, l'absència dels mateixos incentiva l'emigració i, per tant, el despoblament. Cal doncs, que les administracions s'arremanguen i dissenyen, amb els agents locals, un pla d'industrialització de la comarca que garantisca llocs de feina estables i de qualitat. Vilafranca i tota la comarca s'hi juguen molt.

Els 40 anys del Centre i el seu futur

No podem acabar sense referir-nos als canvis polítics que s'han esdevingut a nivell autonòmic aquest 2023. El viratge polític al País Valencià qüestiona els tímids avanços que, en matèria cultural i lingüística, s'havien assolit els darrers vuit anys. Tot i amb això, des del Centre d'Estudis dels Ports no podem deixar de lamentar el fet que el govern del Botànic decidira no concedir-nos ni un euro en la darrera convocatòria de subvencions adreçada a entitats com la nostra. Aquesta decisió compromet seriosament la nostra activitat anual i la nostra viabilitat econòmica, cosa especialment greu tenint en compte que just aquest any celebrem el nostre quaranta aniversari. Estem enutjats i dolguts de veure la falta de sensibilitat rural a l'hora de concedir ajudes econòmiques. Això, però, no ens aturarà i, com hem fet en altres ocasions, substituïrem la falta de recursos amb imaginació, perseverança i compromís cívic. Esperem tenir el suport dels socis i sòcies per continuar endavant, sempre endavant.

La magnitud dels reconeixements rebuts, suposa un estímul addicional que ens empeny a renovar el vot intergeneracional de continuar treballant per vertebrar el País Valencià dels Ports estant, una comarca que, valguen els paral·lelismes, coneix sobradament el veritable significat de la resistència enfront de la postergació.

En una conjuntura farcida de desafiaments derivats de la desintegració del paradigma que ens va veure nàixer fa quaranta anys, amb fort vent de ponent i qüestions estructurals irresoltes com el despoblament o la substitució lingüística, el Centre d'Estudis dels Ports ha d'erigir-se més que mai en brúixola de la societat civil. Sense renunciar a la tradició acadèmica que l'ha distingit ni a l'esperit racionalista que l'inspira, el nou full de ruta ha de passar per reforçar el binomi conformat per erudició i compromís cívic, tot ampliant l'impacte de la producció científica alhora que aprofundint la penetració del nostre missatge entre el públic menys permeable. Dins d'aquesta cohort destaca el jovent, autèntica força motriu de qualsevol societat i baula indispensable a la qual llegar la responsabilitat de seguir cultivant la consciència amb què construir el futur somniat per al nostre poble.

DIÀLEGS DELS PORTS				
Estiu 2022-primavera 2023				
Data	Lloc	Títol	Autor	Va dialogar amb
2022				
16/7	Vilafranca	Educar per al col·lapse. Reflexions des de l'aula	Jordi Marín	Violeta Tena
29/7	Portell	Sobre Joan Fuster: País i comarques	Vicent Pitarch	
4/8	Albocàsser	Els bombardejos silenciats. Els Ports: Franquisme i repressió, ciutadania i memòria	Ricard Martí Joan Lluís Porcar	Pepita Segarra
4/8	Vilafranca	Plantes i pandèmies	Ricard Pitarch i Violeta Tena	
5/8	Morella	Les arrels de la guerra a Ucraïna: identitat, territori i poder	Carles Jovaní	
6/8	Morella	Fronteres	Vicent Partal	Carles Jovaní
6/8	La Pobla d'Alcolea	1938, La Pobleta-Sorita un sistema defensiu que no va reeixir	Ricard Martí	
9/8	Vilafranca	Els Ports: Franquisme i repressió, ciutadania i memòria	Joan Lluís Porcar	Kassim Carceller.
12/8	Morella	De Warhol a @yodominguez	Pilar Alfonso	Fèlix Edo
13/8	Morella	Educar per al col·lapse. Reflexions des de l'aula	Jordi Marín	Pilar Alfonso
19/8	Morella	Després d'esperar 250 anys, quants en falten perquè acaben la N-232?	Julià Pastor	Carles Ripollés
20/8	la Balma	1938, Sorita-La Pobleta un sistema defensiu que no va reeixir	Ricard Martí	
22/8	El Forcall	Les carreteres als Ports: la de la ribera del Bergantes i la N-232	Manuel Beser i Julià Pastor	
24/8	El Forcall	Els Ports: Franquisme i repressió, ciutadania i memòria	Joan Lluís Porcar	Ricard Martí
27/8	Sorita	El centenari del pont vell de Sorita	Manuel Beser	
23/9	Morella	Un any de l'erupció del volcà de la Palma	Dolors Vidal	
2023				
26/1	Barcelona	Educar per al col·lapse. Reflexions des de l'aula	Jordi Marín	Ernest Querol
25/2	Vilafranca	Maquis y franquismo: lucha armada, miedo y represión. La Agrupación Guerrillera de Levante	José Ramón Sanchis	
14/4	Vilafranca	Presentació del nou mapa del País Valencià	Xavier Navarro	
3/6	Morella	Contra la sostenibilitat	Andreu Escrivà	Jordi Marín

Exposicions

Un món de mirades, geografia humana dels Ports, de Miguel Ángel Troncho

- Del 5 de juliol a l'1 de novembre, de 2022, a la sala gòtica de l'Ajuntament de Vilafranca

- Des del 2 de novembre de 2022, a la sala d'exposicions Blai Verga, del Forcall

Primavera del 38. La guerra a les comarques dels Ports i l'Alt i el Baix Maestrat, comissariada per Ricard Martí

- Del 15 d'abril a l'11 de maig de 2023, a la sala d'exposicions de la Fundació Caixa Vinaròs

Jornades

Miquel Guardiola

ESCLATS DE CIÈNCIA
Jornades de divulgació científica
Miquel Guardiola Figols

5 i 6 d'agost 2023
CINCTORRES

5 AGOST

Benvinguda i inauguració
10.00 h. Acte inaugural a càrrec de **Josep A. Casabó i Bernad**

Aportacions al patrimoni comarcal
10.30 h. **Andrés Santos Cubedo** *Prospeccions i jaciments*
11.30 h. Pausa café
12.00 h. **José Manuel de Antonio** *Els Casals del Mas de Sabater*
13.00 h. **Ramiro Pérez Millan** *Gravats rupestres als Ports*
14.00 h. **Dinar**

17.30 h. Taller de **Martín Julio García** sobre fabricació d'eines lítiques. *La tecnologia lítica en Els Ports*.
18.30 h. Visita al jaciment Ana i torreta dels Moros

6 AGOST

9.00 h. Visita al jaciment visigòtic dels Casals (el Moll)
11.30 h. Pausa café

Aportacions a la ciència i la divulgació
12.00 h. **Carme Garcia Yeste** *Passió per la divulgació científica*.
13.00 h. **Josep Maria Vergés** *Artisans i científics: experiència i experimentació en la recerca arqueològica*
14.00 h. **Dinar**
17.00 h. **Sessió de valoració de les jornades i propostes de futur**

Inscripcions:

40 anys del Centre d'Estudis dels Ports

Aniversaris i valors

Els aniversaris són dates per a la reflexió, ara a cap d'any fem tot de propòsits per al nou any, enguany que el Centre d'Estudis dels Ports compleix quaranta anys ha fet pensar a la Fundació Huguet de nomenar-lo **Valencià de l'any 2022** i el 9 d'octubre ens lliuraran el premi. L'Aplec, en complir 40 anys, també va ser guardonat per aquesta mateixa entitat. Des de fora capten molt bé l'excepcionalitat d'aquest fenomen i esperem que també es veja des de dins. **Violeta Tena** va coordinar, juntament amb **Kassim Carceller**, el llibre que commemorava els quaranta anys de la festa comarcal. I hem d'agrair a **Pilar Dolz** que proposara les dues entitats per a aquests premis.

L'any passat també va complir anys Els Ports Futbol Club i l'Ajuntament de Morella ha pensat que *Mens sana in corpore sano* i ha volgut celebrar els dos aniversaris el dia de sant Julià amb la màxima distinció de la ciutat. Felicitem els Ports Futbol Club i agraïm a l'Ajuntament de Morella aquest guardó.

És de remarcar que dos vilafranquins dirigeixen les dues entitats comarcals que ara s'honoren perquè és la demostració febaent de la vocació comarcal de Vilafranca. La presència de la seua alcaldessa en el lliurament de les creus de santa Llúcia reforça encara més aquesta voluntat, enguany que la cartografia reflecteix la realitat història i present. Malauradament, demostrar l'evidència és una tasca que ens toca fer massa sovint, haver de demostrar que Vilafranca és dels Ports és una feina que ens haguérem pogut estalviar, com també ens podríem estalviar els falsos debats lingüístics per a traure'n un rèdit electoral, que són cortines de fum per continuar fent servir el castellà.

Valorem que es premie, la importància de la unió dels diferents pobles amb la finalitat d'estudiar i donar a conèixer la comarca, de la mateixa manera que l'Aplec teixeix una xarxa des de la individualitat de cada poble a la col·lectivitat comarcal, Els Ports F.C. uneix els joves de tots els pobles de la comarca i les seues famílies. Fets que demostren que, davant de les dificultats, les solucions són comarcals.

També es premia la constància de quaranta anys de feina fent servir sempre la nostra llengua, sentint-nos orgullosos de qui som a través del coneixement de la nostra història, del nostre patrimoni, de la nostra cultura, de reflexionar, d'estudiar, d'investigar i de debatre.

Activitats i els qui les han fetes possible

Hi ha hagut persones que van facilitar el funcionament del Centre, com ara l'alcalde Paco Blasco, que ens va donar la primera subvenció per poder fer les nostres publicacions, com ara la revista Au! En els seus 17 anys d'existència, i 71 números publicats, va anar recollint el que passava a la comarca amb rigor i humor i amb una difusió que arribava a més de 300 subscriptors. I hem de felicitar i agrair el seu treball a totes les persones que ens han acompanyat en aquests quaranta anys i que van fer possible la revista Au!. En primer lloc, **Carles Ripollés i Julià Pastor**, que va

maquetar les 71 revistes i també ha maquetat els 8 números de Papers dels Ports, entre els dos van fer la majoria dels monogràfics de la revista i ells en van ser-ne els dos pilars principals, juntament amb l'iniciador i continuador de l'entitat, **Ernest Querol**. Hi van col·laborar persones de tots els pobles: **Jesús Sangüesa, Narcisa Rambla, Carme Segura, Josep Maria Zapater, Montxo Monfort, Pilar Alfonso, Manolo Milián, Quico, José Manuel Falcó, Francesca Adell**, que ens va dissenyar la revista. **Ernest Blanc** va fer les il·lustracions de totes les publicacions del concurs literari. **Montxo Monfort** va preparar l'exposició Absents i va fer el cartell anunciador del primer congrés dels Ports. **Amat Bellés**, va dissenyar, com tots, desinteressadament, Papers dels Ports. I, finalment, **Miguel Ángel Troncho** que fa tots els cartells de les nostres activitats, ens maqueta alguns llibres, ens fa fotografies, i ha preparat per al Centre l'exposició Un món de mirades: geografia humana dels Ports, que ara es pot veure en el magnífic marc de l'església del convent del Forcall.

També hem de felicitar tots els components de Els Ports en Moviment, fonamentals per al reviscolament de les activitats del Centre, que podeu consultar a la nostra pàgina web, creada i gestionada per **Jordi Marín**,¹ com ara **Violeta Tena, Carles Jovaní, Kassim Carceller, Sara Gargallo, Pau Monfort i Tesa Giner**. I també a altres membres de la junta com **Josep Lluís Carbó, Pilar Dolz, Rafael Menezo, Roger Carbó i Lledó Molinos**.

L'Ajuntament de Morella també va subvencionar la publicació de les 25 edicions del concurs literari 25 d'abril en què participaven xiquets i grans de tota la comarca. I també ens va cedir un espai al col·legi Colomer-Zurita on esperem tornar quan acaben les obres. Actualment tenim la seu a la Torre de Beneito. Sempre ens cedeix la sala del Justícia per a fer els Diàlegs dels Ports i la del Consell per donar a conèixer les nostres exposicions.

Per fonamentar el coneixement de la comarca el Centre va publicar la *Guia Bibliogràfica de la comarca dels Ports* i un llibre sobre *La comarca dels Ports* i va organitzar el Primer Congrés dels Ports, en què es van presentar vuitanta treballs sobre la comarca, publicats en dos volums.

Per fonamentar la reflexió, va organitzar sis edicions (1993-1999) del seminari dirigit pel sociòleg **Lluís V. Aracil**, que va tractar els temes: *Error i engany; La mort humana* (publicat a l'editorial Empúries); *Casa, presó, camí, frontera; Vergonya i culpa; L'enveja; Fonaments de sociolingüística general; i Llengua nacional*. També ha realitzat diverses investigacions i encàrrecs sobre: heràldica, toponímia, antropologia, etcètera.

El 2002 va publicar el primer número de la revista *Papers dels Ports*, però no va poder tenir continuïtat a causa de l'ofec econòmic provocat per les polítiques antivalencianes del govern d'aleshores. El segon volum d'aquesta revista, de caràcter acadèmic, va veure la llum el 2016, i es continua publicant en paper cada any amb una extensió de més de 150 pàgines. És justament l'any anterior quan els Ports en Moviment es va ajuntar amb el Centre i vam aconseguir donar un nou impuls a aquesta publicació.

També vam crear la col·lecció **Biblioteca dels Ports de Morella**, dins d'Onada Edicions, i ja hi hem publicat sis llibres: un sobre literatura, un altre que replega les

1.- Moltes de les publicacions del CEP es poden consultar a <http://calaix.gencat.cat/> i al web: <http://www.cedelsports.cat/>

tocates de dolçaina creades per Julià Pastor i 4 sobre la guerra civil, el darrer dels quals, de Joan Lluís Porcar, ha estat guardonat amb el Premi Institut Obrer, de la Societat Coral el Micalet, a la millor publicació sobre memòria històrica del 2021.

- Ricard Martí (2018). *Primavera del 38. La guerra a les comarques dels Ports, l'Alt i el Baix Maestrat*. Benicarló: Onada Edicions, Biblioteca dels Ports de Morella, 1.
- Enric Querol i Coll (2019). *L'efervescència literària a Morella i als Ports (s. XVI-XVIII)*. Benicarló: Onada Edicions, Biblioteca dels Ports de Morella, 2.
- Ricard Martí (coord.), Pep Querol, Vicent Querol i Carlos Sangüesa (2019). *Els bombardejos silenciats de 1938: Albocàsser, Ares del Maestrat, Benassal, Vilar de Canes, Rossell i Morella*. Benicarló: Onada Edicions, Biblioteca dels Ports de Morella, 3.
- Julià Pastor Aguilar (2021). *Tocates originals per a dolçaina*. Benicarló: Onada Edicions, Biblioteca dels Ports de Morella, 4.
- Manel Domínguez Pallarès (2021). *Morella als anys trenta: memòria d'un temps, records d'una guerra*. Benicarló: Onada Edicions, Biblioteca dels Ports de Morella, 5.
- Joan Lluís Porcar (2022). *Els Ports: franquisme i repressió, ciutadana i memòria*. Benicarló: Onada Edicions, Biblioteca dels Ports de Morella, 6.

Activisme

El primer número de la revista Au! ja va estar dedicat a la manifestació contra la central tèrmica d'Andorra i al problema de la contaminació. El Centre també va expressar la seua oposició a la llei de mancomunitats tal com estava redactada. Recentment ha desemmascarat el projecte neoliberal i pseudoecologista «Maestrazgo-Els Ports», que pretenia depredar els recursos naturals de tota la zona. I, actualment, ha manifestat el seu rebuig al macroprojecte de vint-i-dos parcs eòlics a l'Aragó que evacuaran a través d'una línia de molt alta tensió (MAT) a la subestació de Morella si no es torna a la legalitat. I continua opinant que està d'acord amb les energies renovables, però no amb l'especulació que les fa servir per colonitzar-nos.

Col·laboracions

Actualment col·laborem en altres publicacions: una de setmanal a *Notícies*, a una de mensual: *Saó*, i a dos de trimestrals: *a Frontissa* i *a Bastida*. I amb altres centres d'estudis (el del Maestrat i el senienç) en la promoció de la recerca antropològica sobre el despoblament. Cada any, el CEP participa d'alguna manera amb els organitzadors de l'Aplec -enguany hem organitzat el diàleg sobre "Desequilibri territorial i demogràfic als Ports. De la nostàlgia a l'acció" entre Carles Jovaní (geògraf, que ha escrit el capítol del llibre de la comarca sobre aquest tema) i Jordi Marín (membre del Fòrum de la Nova Ruralitat). El nostre web acull informació sobre aquest important esdeveniment: els cartells, els programes i la revista *L'Aplequer*. I som dipositaris dels guardons que va rebent.

Reconeixements

El centre ha homenatjat aquelles persones que han fet molt per la comarca, com ara l'historiador forcallà **Josep Eixarch Frasnó**, l'actor vilafranquí **Carles Pons**, la científica **Lívia Miravet** i l'organista **Ricardo Miravet**. I ara, al 2023, en forma de jornades, a l'arqueòleg Miquel Guardiola, que ens va deixar l'any passat. I parlant d'homenatges, no voldríem que el bosc del Centre amagara els arbres valuosíssims que el componen, mereixedors, sense cap dubte, de reconeixements individuals.

Present i futur

El CEP, doncs, està a ple funcionament: cada any publica la revista *Papers* i un o dos llibres, participa en quatre revistes diferents de la nostra, organitza una dotzena de «Diàlegs» i fa pública la seua posició en temes que afecten la comarca.

Ara mateix estem preparant la reedició actualitzada del llibre de la comarca dels Ports, fem gestions perquè la comarca tinga els pobles que hi volen pertànyer, com ara Castell de Cabres i exigim una planificació racional de les energies netes.

Esperem que puguem continuar totes aquestes activitats (i afegir-ne d'altres), durant molts d'anys. Per a la qual cosa us demanem a aquells que encara no ho heu fet, vos subscriuiu a la revista, compreu els llibres que editem i que assistiu a les activitats que organitzem, perquè entre tots ho hem de fer tot!